

Pagrindiniai klausimai:

■ Kodėl svarbu nuolat tobulinti švietimą?

■ Kas yra kokybė?

■ Kaip pasaulyje suprantama švietimo kokybė?

■ Ar Lietuvoje susitarta dėl švietimo kokybės sampratos?

■ Kokie veiksniai lemia švietimo kokybę?

■ Kaip Lietuvoje užtikrinama švietimo kokybė?

■ Lietuvos švietimo kokybę ką rodo skaičiai?

ŠVIETIMO KOKYBĖ

Švietimo kokybė, jos užtikrinimas yra daugelio šalių politinių diskusijų objektas ir prioritetas, nes kokybiškas švietimas suvokiamas kaip visuomenės gerovės kūrimo pagrindas. Lietuvoje švietimo kokybei taip pat yra skiriama daug dėmesio. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (2011)* valstybė įsipareigoja užtikrinti švietimo paslaugų kokybę, o švietimo sistema – siekti geros kokybės rezultatų. *Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programoje švietimo kokybės gerinimas nurodomas kaip* vienas iš neatidėliotinų Vyriausybės veiklos prioritetų.

Ši švietimo problemos analizė yra įvadinė ir skirta švietimo kokybės sampratos tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje nagrinėjimui, Lietuvos švietimo kokybės sistemos užtikrinimo problemoms, spragoms atskleisti. Joje taip pat pristatomi keli pagrindiniai skaičiai, iliustruojantys Lietuvos švietimo kokybę.

- Nuolatinis švietimo tobulinimas svarbus ne tik siekiant ekonominės sėkmės, bet ir veiksmingo asmens kultūrinio ir socialinio dalyvavimo bei norint užtikrinti, kad piliečiai galėtų gyventi visavertį gyvenimą.
- Švietimo kokybės samprata yra įvairiareikšmė, kontekstuali ir kintanti, dėl jos susitariama, ji koreguojama atsižvelgiant į tam tikru laikotarpiu vyraujančius asmens ir visuomenės poreikius.
- Pasaulyje egzistuoja daug ir įvairių švietimo kokybės sampratų, tačiau jas galima suskirstyti į tris grupes. Švietimo sampratos grindžiamos: 1) *į besimokantįjį orientuotu požiūriu*, 2) *gamybiniu (indėlis-procesai-rezultatai) požiūriu* ir 3) *įvairių suinteresuotų grupių daugiamatės socialinės sąveikos vizija*. Jose vyrauja veiksmingumo, efektyvumo ir socialinio teisingumo kriterijai.
- Praktiniu vadybos požiūriu, **kokybė yra susitarimas** dėl švietimo tikslų, jų siekimo būdų ir vertinimo kriterijų. Dėl jų tariausi klientai (mokiniai, jų tėvai), profesionalai (mokytojai, mokyklos vadovai ir kiti švietimo specialistai) ir įvairių lygmenų politikai.
- Švietimo kokybę lemia atskirų švietimo sistemos ir jos aplinkos elementų (indėlio, lyderystės ir vadybos, mokymo ir mokymosi procesų, rezultatų, švietimo poveikio ir pasekmės bei konteksto) sąveika ir dermė.
- Lietuvoje bendriausia švietimo kokybės samprata ir švietimo kokybės užtikrinimo tikslai bei modelis pateikiami *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijoje (2008)*.
- Lietuvos švietimo kokybei užtikrinti vykdomos šios pagrindinės veiklos: švietimo stebėseną, mokyklų veiklos įsivertinimą ir išorinį vertinimą, mokyklų vadovų ir mokytojų atestaciją, mokinių mokymosi pasiekimų vertinimą.

Švietimo kokybės užtikrinimo sistemoje išskirtinos šios pagrindinės problemos (spragos):

- Visuose švietimo lygmenyse stokojama įrodymais grįstos švietimo vadybos kultūros: mokyklos ir jų steigėjai menkai taiko mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo duomenis mokyklų veiklai tobulinti.
- Ikimokykliniame ugdyme kol kas vykdomas tik ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklos įsivertinimas, o išorinis vertinimas nėra vykdomas;
- Bendrajame ugdyme mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas vyksta vangiai (įvertinta tik trečdalis bendrojo ugdymo mokyklų);
- Profesiniame mokyme kol kas nėra įdiegta profesinio mokymo įstaigų veiklos įsivertinimo ir išoriniu vertinimu pagrįsta kokybės užtikrinimo sistema; profesinio mokymo įstaigose nėra vykdomas bendrojo ugdymo proceso išorinis vertinimas;
- Aukštojo mokslo sistemoje dar yra aukštųjų mokyklų, kurios nėra įsivedusios vidinių kokybės valdymo sistemų, nors šis reikalavimas įtvirtintas *Mokslo ir studijų įstatyme (2009)*.

- Lietuvoje švietimas, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis, finansuojamas menkai. Jis daugiau orientuotas į aukštus kiekybinius, o ne kokybinius švietimo kokybės rodiklių pasiekimus. Lietuvos švietimo sistema palyginti gerai užtikrina įvairaus socialinio ekonominio statuso mokinių minimalius pasiekimus, tačiau menkai išlygina žemo ir aukšto socialinio ekonominio statuso mokinių mokymosi galimybių skirtumus.

KODĖL SVARBU NUOLAT TOBULINTI ŠVIETIMĄ?

Pasaulis išgyvena sparčius socialinius ir ekonominius pokyčius, kurie kelia iššūkius visuomenei. Švietimas teikia galimybę individams ir tautoms įveikti tuos iššūkius (DfEE, 2000).

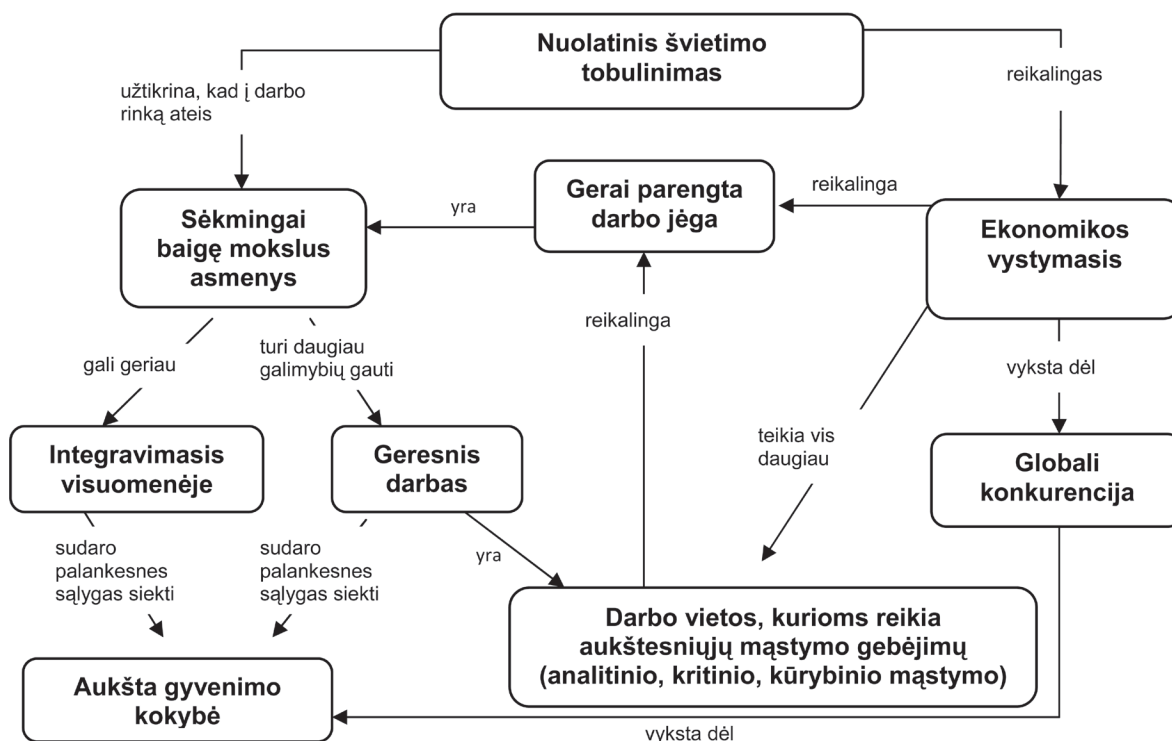
Globalizacija lemia platesnį ir spartesnį susisiekimą bei glaudesnius ryšius su bet kuria pasaulio šalimi ar žemynu, o tai didina pasaulio šalių **tarpusavio priklausomybę** ir **konkurenciją**.

Šalys konkuruoja dėl aukštesnės gyvenimo kokybės, kurią bene labiausiai lemia gyvenimo standartai. Beje, šie standartai nėra statiški – vystantis technologijoms, ekonomikai ir pačiai visuomenei, jie nuolat kinta.

Stiprėjant globaliai konkurencijai tarp šalių atsiranda naujų konkurenčių, gebančių konkuruoti su nuo seno įsitvirtinusiomis valstybėmis. Todėl vyksta pasaulinės ekonominės įtakos persiskirstymas. Transporto paslaugų kainoms krentant

ir prekybos kliūtims nykstant, vis daugiau svarbiausių prekių gamybos įmonių perkeliama į besivystančias šalis, kur mažesni darbuotojų atlyginimai. Tad konkurencinėje kovoje laimi tie, kurie gali greitai, santykinai nebrangiai pagaminti reikiamą kiekį kuo kokybiškesnių ir geriau atitinkančių vartotojų poreikius prekių. Tai gali atlikti tik gerai parengti, kvalifikuoti darbuotojai. Be to, vis daugiau darbo vietų, kurioms reikalingi tik techniniai įgūdžiai, automatizuojamos. Tad šalys, turinčios santykinai brangią darbo jėgą arba turinčios labai nedaug gamtinių išteklių, siekdamos konkurencinio pranašumo, vis labiau susitelkia į daugiau žinių ir aukštesnio lygio gebėjimų, kūrybingumo ir inovacijų reikalingų prekių gamybą ir paslaugų teikimą. Industrinė visuomenė nuosekliai virsta **žinių visuomene**, kur pagrindine preke tampa žinios, idėjos. Tokioje visuomenėje darbo rinkoje santykinai didėja pasiūla **darbo vietų, kurioms reikia aukštesniųjų mąstymo gebėjimų (analitinio, kritinio, kūrybinio mąstymo) darbuotojų**.

Veiksniai, skatinantys nuolat tobulinti švietimą

Šaltinis: Adaptuota pagal Canas J., Novak J., 2009

Minėtų darbuotojų darbas yra gerai apmokamas, nes kuria didžiausią pridėtinę vertę. Be to, tokiems darbuotojams siūlomos kur kas patrauklesnės darbo sąlygos nei tiems, kurie dirba tik žemesniųjų mąstymo gebėjimų reikalaujantį (nekvalifikuotą) darbą. Didesnis atlygis už darbą ir geresnės darbo sąlygos sudaro palankesnes sąlygas siekti **aukštos gyvenimo kokybės**.

Intensyvėjant globalizacijos procesams, vystantis mokslui ir technologijoms, stiprėjant konkurencijai tarp valstybių, pačios visuomenės taip pat išgyvena **transformacinius pokyčius**, kurie kelia iššūkius švietimui. Migracija lemia didesnę etninę ir kultūrinę šalies gyventojų įvairovę. Švietimui kelia-

mas reikalavimas padėti emigrantams kuo greičiau ir geriau integruotis į šalies darbo rinką, visuomeninį, kultūrinį gyvenimą. Demografinė gyventojų sudėtis taip pat keičiasi, nes žmonės gyvena vis ilgiau, o gimstamumas nuolat mažėja. Visuomenei senėjant, švietimo uždavinys – teikti galimybę vyresnio amžiaus žmonėms kuo ilgiau pasilikti darbo rinkoje.

Dėl didėjančios socialinės nelygybės santykinio skurdo lygis auga, todėl atsiranda socialinių neramumų, didesnio nusikalstamumo grėsmė. Technologijų revoliucija, ypač informacinių technologijų srityje, didina reikiamybę spartinti gyvenimo tempą, žinių ir idėjų sklaidą. Tai ne tik suteikia

galių individams, bet ir kelia tam tikrų grėsmių visuomenės saugumui. Todėl sprendžiant minėtas problemas švietimui keliamas uždavinys užtikrinti kokybišką švietimą kiekvienam piliečiui, neatsižvelgiant į jo socialinę ekonominę padėtį, amžių, gyvenamąją vietovę ir tautybę. Todėl būtina, kad švietimo sistema darniai funkcionuotų, teikiamų paslaugų kokybė gerėtų.

Minėtos tendencijos, tiek kiekviena atskirai, tiek visos kartu, iš esmės veikia švietimą, o švietimas savo ruožtu veikia pačias tendencijas. Tad nuolatinis švietimo kokybės tobulinimas svarbus ne tik siekiant ekonominės sėkmės, bet ir veiksmingo asmens kultūrinio, socialinio dalyvavimo bei noro užtikrinti, kad piliečiai galėtų gyventi visavertį gyvenimą.

KAS YRA KOKYBĖ?

Iš tiesų kokybės samprata yra nevienareikšmė, nes priklauso nuo subjektyvių ją apibrėžiančių asmenų nuostatų. Egzistuoja daug ir įvairių jos apibrėžimų bei grupavimo būdų.

Pavyzdžiui, kokybės apibrėžimai sąlygiškai gali būti skirstomi į šias pagrindines grupes:

Kokybė kaip...	
išskirtinumas, pranašumas (<i>angl. exception</i>)	Kokybiškos paslaugos arba produktai išsiskiria iš kitų ir yra geriausi. Jie nėra prieinami visiems.
tobulumas (<i>angl. excellence</i>)	Kokybiškos paslaugos arba produktai, tobulai atitinkantys reikalavimus.
defektų nebuvimas (<i>angl. zero defects</i>)	Paslaugos ar produktai neturi trūkumų; sistemoje visi procesai vyksta nepriekaištingai, darniai ir pagal iš anksto nustatytus reikalavimus.
atitikimas paskirčiai (<i>angl. fitness for purpose</i>)	Kokybė vertinama atsižvelgiant į tai, koku mastu produktai arba paslaugos atitinka jiems keliamus tikslus.
ekonominis naudingumas (<i>angl. value for money</i>)	Remiantis šia koncepcija kokybė priklauso nuo to, ar atsiperka investuotos lėšos. Jei užsibrėžtas tikslas pasiekiamas naudojant mažiau lėšų nei suplanuota arba naudojant suplanuotas lėšas pasiekiamas geresnis rezultatas nei tikėtasi, vadinasi, teikiamos paslaugos yra kokybiškos.
pakitimas (<i>angl. – transformation</i>) arba pridėtinės vertės (<i>angl. – value added</i>)	Kokybė siejama su būklės pasikeitimu, virsmu. Šiuo požiūriu švietimas suvokiamas kaip besitęsiantis procesas, kurio dalyviai, t. y. mokiniai, patiria pasikeitimą.
atitikimas reikalavimams arba standartams (<i>angl. conformance to requirements standards</i>);	Produkto ar paslaugos kokybė nustatoma įvertinant, ar produktas arba paslauga atitinka nustatytus reikalavimus, standartus.
vartotojų poreikių tenkinimas (<i>angl. customer satisfaction</i>)	Kokybės matas yra vartotojų pasitenkinimas produktu ar paslauga.

Šaltinis: Kokybės užtikrinimo vadovas, 2006

Nors kokybės apibrėžimų, kaip minėta, gali būti daug, bet paprastai ji suvokiama kaip produkto (prekės ar paslaugos) charakteristika; kokybę galima išmatuoti tiesiogiai, atsižvel-

giant į vienokius ar kitokius standartus, ar netiesiogiai – pagal klientų vertinimus.

KAIP PASAULYJE SUPRANTAMA ŠVIETIMO KOKYBĖ?

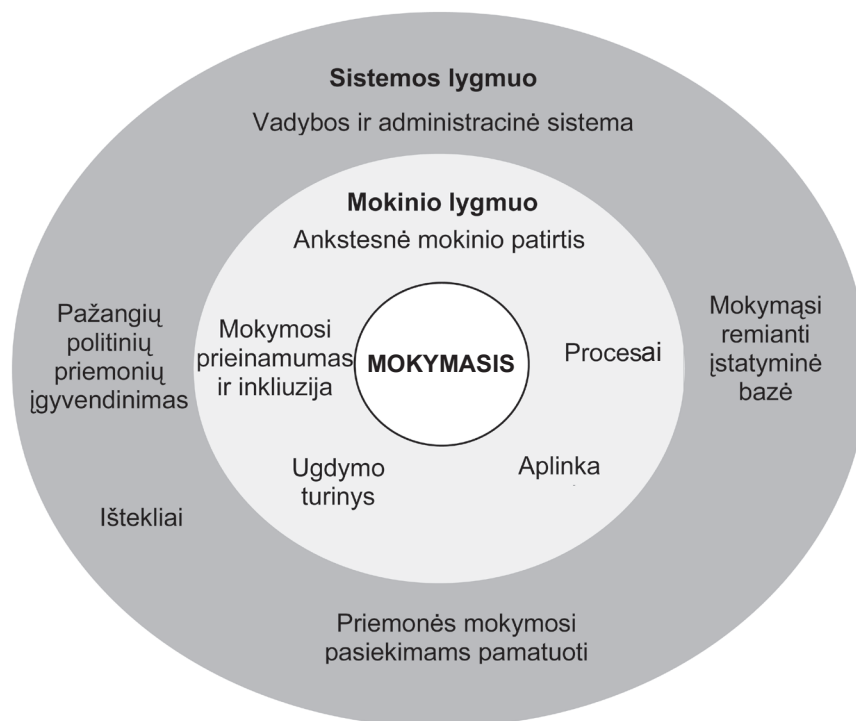
Ankstesniame skyriuje trumpai aptartos kokybės sampratos apskritai. Tad kaip kokybė suvokiama pasaulinėje švietimo bendruomenėje?

Tenka pripažinti, kad ir švietimo kokybės sampratų yra daug ir įvairių, tačiau jas galima sąlygiškai suskirstyti į tris grupes: sampratos grindžiamos: 1) **į besimokantįjį orientuotu požiūriu** (*angl. Learner-Centered Approach*), 2) **gamybiniu švietimo modeliu** (indėlis–procesai–rezultatai) ir 3) **daugiamatės socialinės sąveikos vizija** (*angl. Vision of Multidimensional Social Interaction*).

Į besimokantįjį orientuotu požiūriu grindžiama 2006 m. pasiūlyta UNESCO švietimo kokybės samprata. Ji grin-

džiama socialinio teisingumo, inkluzijos ir švietimo prieinamumo principais, Vaiko teisių konvencija. Šioje koncepcijoje mokymasis yra pats svarbiausias, todėl turėtų būti mąstymo apie švietimo kokybę centre. Indėlis, procesai, aplinka ir rezultatai veikia ir skatina mokymąsi (arba jam trukdo), todėl taip pat yra svarbūs. UNESCO švietimo kokybės sampratos modelyje išskiriami du lygmenys: vidinis besimokančiojo, veikiančio mokymosi aplinkoje, lygmuo bei išorinis – švietimo sistemos, kuriančios mokymosi partitį ir jas remiančios, lygmuo. Šiame modelyje mokymo ir mokymosi metodai, mokymosi aplinka, taip pat švietimo organizavimo dėmenys suvokiami kaip orientuoti į besimokantįjį.

Švietimo kokybės samprata UNESCO požiūriu

Šaltinis: Pigozzi, 2006

Mokinio lygmeniu akcentuojamas švietimo prieinamumas ir pagalba visiems, ypač socialiai pažeidžiamiems asmenims (tautinių mažumų asmenims, neįgaliems žmonėms ir kt.). UNESCO švietimo kokybės sampratoje pabrėžiama ankstesnės mokinio mokymosi patirties svarba tolesniam mokymuisi. Ugdymo turinys, mokymo(si) medžiaga ir priemonės turėtų atliepti pasaulyje vykstančius pokyčius, šiuolaikinės visuomenės ir asmens mokymosi poreikius. Mokymosi aplinka kaip fizinė vieta turi būti pritaikyta mokymuisi ir atliepti esminius asmens poreikius. Ji turi būti saugi tiek fiziškai, tiek psichologiškai.

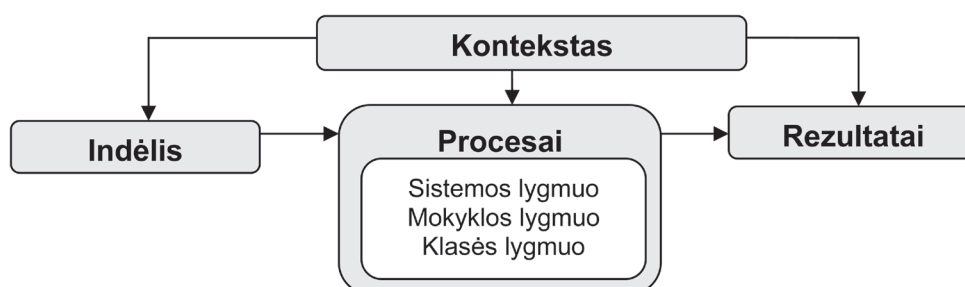
Švietimo sistemos lygmeniu akcentuojama švietimo sistemos struktūra ir organizavimas, orientuotas į vaiką ir jo mokymąsi; sistemos struktūros ir joje vykstančių procesų skaidrumas. Pabrėžiama, kad švietimo politikos kūrimui ir įgyvendinimo sėkmei svarbus mokinių ir mokytojų pritarimas ir palaikymas. Švietimas šiuolaikinėje visuomenėje nėra izoliuotas, todėl kuriant ir įgyvendinant švietimo politiką, veiklas būtina sieti su kitomis gyvenimo sritimis (pavyzdžiui, verslu, gamtosauga ir pan.). Konceptijoje pabrė-

žiama, kad visi vykdomi pokyčiai švietime turėtų derėti su šalies įstatymais.

UNESCO pateiktoje švietimo kokybės sampratoje taip pat akcentuojami švietimo ištekliai (tiek materialiniai, tiek žmogiškieji). Švietimo finansavimas labai svarbus tobulinant švietimo sistemą, kuriant mokymuisi reikalingą infrastruktūrą. Mokytojų pasirengimas ir jų darbo kokybė lemia tai, kokias žinias, įgūdžius ir patirtį mokiniai įgis mokykloje. Tradiciškai mokykloje paprastai vertinamas mokinių bendrasis raštingumas, dalykinės žinios. Tačiau koncepcijoje atsispindi požiūris, kad elgesys, vertybės taip pat yra ne mažiau svarbūs, todėl taip pat turėtų būti vertinami mokykloje.

Švietimo kokybės samprata grindžiama gamybinio modeliu. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO, angl. OECD), apibrėždama švietimo kokybę, remiasi gamybinio modeliu, kuriuo švietimo sistema traktuojama kaip produktyvi sistema, kurioje švietimo indėlis transformuojamas į rezultatus. Išskiriami keturi švietimo kokybės dėmenys: indėlis, procesai, rezultatai ir kontekstas.

Gamybinis švietimo sistemos modelis

Šaltinis: School factors related to quality and equity. Results from PISA 2000

Remdamasi minėtu modeliu EBPO pateikia net 6 švietimo kokybės apibrėžimus:

Kokybė kaip...

- *Produktyvumas* (angl. *productivity*). Šiuo požiūriu švietimo kokybė suprantama kaip trokštamų rezultatų / pasekmių pasiekimo lygis. Kokybei vertinti iš esmės naudojami rezultatų, poveikio ir pasekmių rodikliai.
- *Instrumentinis veiksmingumas* (angl. *instrumental effectiveness*). Švietimo sistemos sėkmė priklauso nuo konteksto, indėlio ir proceso sąryšio su rezultatais. Priešingai nei produktyvumo atveju, čia daugiausia naudojami konteksto, indėlio ir procesų rodikliai.
- *Pritaikomumas* (angl. *adaption*). Švietimo sistemos sėkmė priklauso nuo švietimo tikslų kritinės analizės bei gebėjimo atliepti nuolat kintančius asmens ir visuomenės poreikius. Šiuo požiūriu sąlygos, dėl kurių atsiranda pokyčių, traktuojamos kaip priemonės. Tuo tarpu išsilavinimą įgijusių asmenų sėkmė darbo rinkoje, kultūrinis kapitalas (angl. *cultural capital*) suprantami kaip siekiami rezultatai.
- *Socialinis teisingumas* (angl. *equity*). Šiuo požiūriu kokybė suprantama kaip indėlio, procesų ir rezultatų teisingas ir nešališkas paskirstymas atsižvelgiant į skirtingas besimokančiųjų charakteristikas.
- *Efektyvumas* (angl. *efficiency*). Kokybė – tai geriausi galimi rezultatai, pasiekti mažiausiomis sąnaudomis.
- *Nesusietas požiūris* (angl. *the disjointed view*). Šis požiūris į švietimo kokybę yra visiška alternatyva aukščiau pateiktiems požiūriams. Juo akcentuojama, ar priimtiniu būdu ir priimtiniu veikimo lygiu funkcionuoja švietimo sistemos elementai. Pavyzdžiui, kokybei įvertinti naudojami tokie rodikliai kaip klasės dydis, priimtinas mokiniams ir

mokytojams. Priimtinos mokymo strategijos, atsižvelgiant į gerosios praktikos pavyzdžius, ir pan.

Švietimo kokybės samprata, grindžiama daugiamate socialinės sąveikos vizija. Šiuo požiūriu grindžiama 2007 m. UNESCO pasiūlyta Santjago švietimo kokybės samprata. Ja švietimas suvokiamas kaip „viešasis gėris“, kuriame svarbios yra įvairių švietimu suinteresuotų grupių (švietimo politikų, mokytojų, mokinių, jų tėvų) veiklos ir sąveika. Šiuo požiūriu kokybė suprantama kaip nuolat kintanti. Dėl jos nuolat tariaisi įvairios interesų grupės.

Išskiriami penki švietimo kokybės aspektai: *veiksmingumas, efektyvumas, teisingumas, tinkamumas, pritaikomumas*. Jie apima visų su švietimu susijusių interesų grupių požiūrius ir socialines veiklas.

- *Veiksmingumas*: kiek valstybės institucijų veikla yra veiksminga didinant pagrindinio ugdymo prieinamumą.
- *Efektyvumas*: kaip efektyviai valstybė naudoja išteklius teikdama mokymą kaip viešąjį gėrį.
- *Tinkamumas*: mokykloje kuriamos tokios mokymosi patirtys, kurios parengia asmenį šiuolaikiniam gyvenimui. Mokymasis mokykloje grindžiamas keturiais J. Delors principais: mokymasis pažinti, mokymasis veikti, mokymasis būti ir mokymasis gyventi kartu.
- *Pritaikomumas*: ugdymo lankstumas, kai ugdymas pritaikomas prie individualių mokinio savybių, vertinamas mokinių skirtingumas ir kiekvienam vaikui suteikiama galimybė dalyvauti ugdymo procese.
- *Teisingumas*: kokiu mastu teisė į švietimą yra universali ir veiksminga visiems, kuriant socialiai teisingesnę visuomenę.

KAS LEMIA ŠVIETIMO KOKYBĘ?

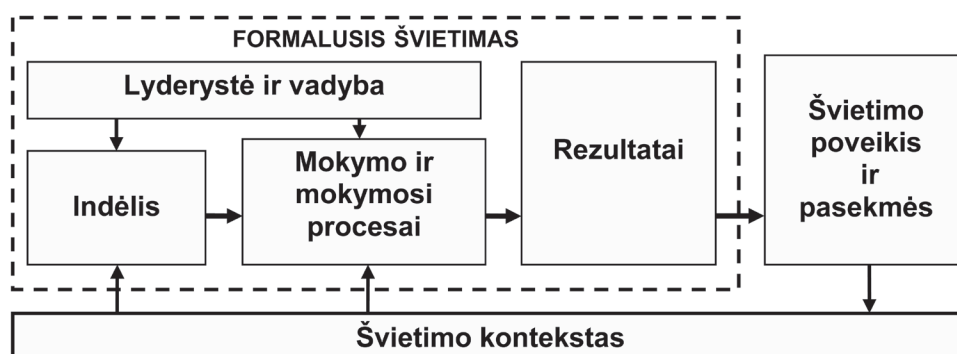
Švietimo kokybę lemia atskirų švietimo sistemos elementų kokybė ir jų tarpusavio sąveika bei dermė. Kokybės stebėsenos, vertinimo ir tobulinimo tikslais skiriamos abstraktesnės švietimo sudedamosios dalys, arba bendriausi kokybės dėmenys: *indėlis, lyderystė ir vadyba, mokymo ir mokymosi procesai, rezultatai*, taip pat du švietimo aplinkos dėmenys – *švietimo poveikis ir pasekmės* bei *švietimo kontekstas*.

Rezultatai. Švietimo rezultatai yra svarbiausias švietimo kokybės dėmuo, rodantis švietimo gebėjimą tinkamai atlikti švietimo misiją, švietimui priskiriamas funkcijas ir siekti numatytų tikslų. Apie juos galima spręsti tiesiogiai – įvertinant mokymosi pasiekimus, išsilavinimo kokybę ir išsilavinimo įgijimo mastus, arba netiesiogiai – pagal švietimo

poveikį ir pasekmes. Dažniausiai šis dėmuo apibrėžiamas tik kaip akademiniai mokinių mokymosi pasiekimai (testų, valstybinių egzaminų rezultatai). Tačiau minėtas dėmuo apima ir kitokio tipo rezultatus: vaiko kūrybingumą ir emocinę raidą, vertybių, požiūrių ir elgesio pokyčius, kurie šiuo metu ugdymo procese nėra formaliai (pažymiais, testais) įvertinami.

Indėlis. Šis dėmuo apima materialinius (lėšas, vadovėlius, ugdymo programas, mokymosi medžiagą, klases, bibliotekas, mokyklos inventorių ir kt.) ir žmogiškuosius (švietimo administratorius, vadybininkus, vadovus, mokytojus, mokinius ir kt.) išteklius. Indėlio kokybė yra jo tinkamumas pageidaujamiems rezultatams pasiekti. Mokymo ir mokymosi sėkmė priklauso nuo minėtų išteklių prieinamumo ir vadybos.

Bendrieji švietimo kokybės dėmenys ir jų tarpusavio ryšiai

Šaltinis: Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo koncepcija, 2008

Mokymo ir mokymosi procesai. Mokymo ir mokymosi procesų kokybę liudija dviejų kriterijų tenkinimas: kiek jie sudaro sąlygas arba yra tinkami pageidaujamiems rezultatams ir poveikiui pasiekti; kiek jie yra priimtini švietimo dalyviams – mokiniams ir studentams, mokytojams, kitiems švietimo sistemoje dirbantiems asmenims.

Lyderystės ir vadybos kokybę lemia lyderių ir vadybininkų gebėjimas sukurti sąlygas mokymo ir mokymosi procesams. Lyderystė ir vadyba apima:

- švietimo vizijos, tikslų ir strategijų kūrimą;
- švietimo organizavimą ir procesų valdymą;
- valdymo vertybes ir principus (švietimo bendruomenės įtraukimą ir atvirumą partneriams, centralizavimo / decentralizavimo lygį, valdymo demokratiškumą ir kt.);
- administracinę struktūrą (padalinius, jų funkcijas ir ryšius, valdymo ir pavaldumo schemas, pareigybes);
- kokybės užtikrinimo sistemas ir kt.

Švietimo kontekstas lemia švietimo sistemos funkcionavimo galimybes, todėl į jį atsižvelgiama vertinant išteklių bei

mokymo ir mokymosi procesų kokybę. Švietimas ir visuomenė yra stipriai tarpusavyje susiję ir veikia vienas kitą. Visuomenėje vyraujančios vertybės ir požiūriai atspindi ir švietime. Švietimas gali pakeisti visuomenę, tobulindamas jos piliečių įgūdžius, keisdamas jų vertybes, skatindamas mobilumą, suteikdamas asmenims daugiau pasirinkimo galimybių ir laisvių.

Švietimo poveikis ir pasekmės rodo tolesnius netiesioginius formaliojo švietimo rezultatus ir yra naudojami formaliojo švietimo kokybei vertinti. Švietimo poveikį bei pasekmes sudaro:

- poveikis arba pasekmės asmeniui – integravimosi visuomenėje sėkmingumas, įsidarbinimo galimybės, atlyginimo dydis, socialinis statusas, sveikata, pilietiškumas ir kt.;
- poveikis visuomenei – šalies ir regiono kultūros lygis, gyventojų užimtumas ir ūkio raidos sparta, socialinė sąglauda, visuomenės demokratizacija, nacionalinio tapatumo lygis, gyvenamosios aplinkos kokybė, gyventojų sveikata ir vidutinė gyvenimo trukmė ir kt.

AR LIETUVOJE SUSITARTA DĖL ŠVIETIMO KOKYBĖS SAMPRATOS?

Švietimo kokybės užtikrinimas, tikėtina, būtų kur kas efektyvesnis turint vieną, konkrečią kokybės sampratą. Tad kaip išspręsti šią problemą, kai švietime kokybė suprantama taip įvairiai?

Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo koncepcijoje (2008) **švietimo kokybė apibrėžiama kaip susitarimas**. Bet tuomet kyla klausimų: kas susitaria ir dėl ko susitaria?

Švietime susitariančiųjų visada yra bent trys grupės: *klientai* (mokiniai, jų tėvai), *profesionalai* (mokytojai, mokyklos va-

dovai ir kiti švietimo specialistai, ekspertai) ir *politikai* (įvairių lygmenų).

Susitariama dėl:

- *tikslų* (vertybių, modelių, kuriuos įgyvendinti siekiame),
- *tikslų siekimo būdų* (planų, koku būdu sieksime tikslų, kiek išteklių tam skirsime, kas ir iki kada atliks vienus ar kitus darbus) ir
- *vertinimo kriterijų* (laukiamų rezultatų, kurių tikimės įgyvendinę planą, tikslus, pasiekę standartus).

Šaltinis: Knoop H. H., Ališauskas R., 1998

Lietuvoje siekiant sumažinti nesuskalbėjimą dėl to, kas laikoma švietimo kokybe ir kaip jos siekti, 2008 m. priimta *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija*. Joje švietimo kokybė apibrėžiama kaip visuma švietimo savybių, lemiančių:

- švietimo teikiamas galimybes tenkinti su juo siejamus lūkesčius ir asmens bei visuomenės poreikius;

- tinkamą švietimo misijos ir švietimo sistemai priskiriamų funkcijų atlikimą;
- švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą.

Kalbant paprasčiau, **švietimo kokybė suprantama kaip pageidaujami rezultatai, pasiekti priimtinu būdu**.

Susitarimai tampa norma, kai įtvirtinami teisės aktais. Lietuva jau turi bendriausią švietimo kokybės sampratą, tačiau koks yra švietimo kokybės sampratos turinys? Ar dėl jo taip pat yra susitarta?

Pats bendriausias susitarimas dėl švietimo kokybės turinio yra įteisintas *Švietimo įstatyme* (2011 metų redakcija). Jį nusako pagrindiniai vertybiniai šalies švietimo organizavi-

mo principai, švietimo tikslai. Dar detaliau švietimo kokybės turinys aprašomas valstybinėje švietimo strategijoje, atskirų švietimo posistemų strateginiuose dokumentuose, programose. Pavyzdžiui, bendrojo ugdymo kokybės turinį nusako *Bendrosiose programose* apibrėžti ugdymo tikslai ir ugdymo organizavimo principai. Turbūt patį detaliausią bendrojo ugdymo kokybės turinio aprašymą galima rasti *Mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo metodikoje* (2007)¹.

KAIP LIETUVOJE UŽTIKRINAMA ŠVIETIMO KOKYBĖ?

Lietuvoje kokybės užtikrinimą visoje švietimo sistemoje įteisinga *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (2011). Jis nustato įvairių institucinių lygmenų įsipareigojimus švietimo srityje. Švietimo įstatyme nustatyta, kad už švietimo kokybę atsako *švietimo teikėjas ir savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija*. Formaliojo švietimo kokybę užtikrina *valstybė*, neformaliojo švietimo kokybę, įskaitant ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo kokybę, valstybė užtikrina iš dalies. *Švietimo ir mokslo ministerija* atsako už švietimo kokybę.

Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo principus visuose švietimo sistemos sektoriuose (bendrajame ugdyme, profesiniame mokyme bei aukštajame moksle) nustato *Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija*. Minėtoje koncepcijoje formaliojo švietimo kokybės užtikrinimas apibrėžiamas kaip visuma priemonių ir veiklų, skirtų pageidaujamai švietimo kokybei pasiekti ir švietimo tobulėjimui skatinti.

Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimas grindžiamas trimis bendraisiais principais:

visuotinumą – užtikrinant kokybę dalyvauja visi švietimo teikėjai ir švietimo valdymo subjektai;

pažangumą – inovacijų ir pozityvios kaitos skatinimas pasirenkant kokybės užtikrinimo būdus ir priemones;

nuoseklumą – kokybės užtikrinimo tikslų, principų ir priemonių dermė.

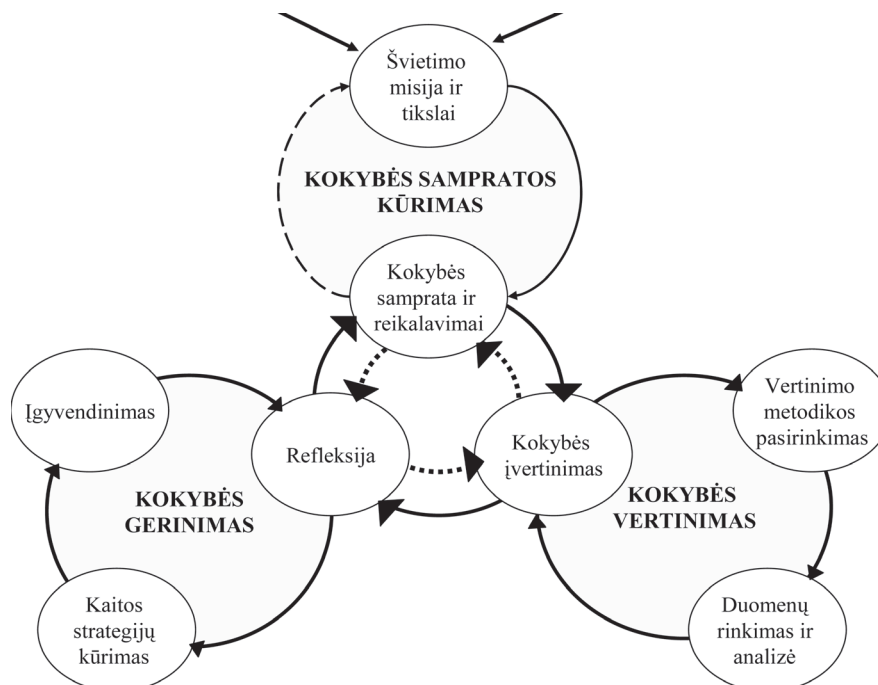
Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimą sudaro trys veiklos sričių grupės: **kokybės sampratos kūrimas**, **kokybės vertinimas** ir **kokybės gerinimas**.

Formaliojo švietimo kokybės samprata kuriama visuomenės, švietimo dalyvių ir švietimo valdymo subjektų susitariant dėl švietimo misijos ir tikslų bei jiems įgyvendinti būtinų sąlygų.

Formaliojo švietimo kokybės vertinimas yra viso švietimo ar jo dėmenų bei jų ryšių tyrimas siekiant nustatyti, kiek vertinami objektai atitinka kokybės reikalavimus ar konceptualiąją formaliojo švietimo kokybės sampratą, ir surinkti informaciją, reikalingą kitoms vertinimo funkcijoms atlikti.

Formaliojo švietimo kokybės gerinimas – vadybinės ir kitos praktikos keitimo priemonės, padedančios siekti sutartos formaliojo švietimo kokybės bei skirtos formaliajam švietimui tobulinti.

Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo modelis

Šaltinis: Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija, 2008

¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. birželio 5 d. įsakymas Nr. ISAK-1113 „Dėl Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 41-1550).

Formaliojo švietimo kokybės gerinimo pagrindas yra kokybės kultūros kūrimas, tai yra vidinis švietimo sistemoje dirbančių asmenų įsipareigojimas dirbti gerai, priimtinesnių ir veiksmingesnių darbo būdų paieška, dalijimasis gerąja patirtimi ir nuolatinis mokymasis.

Šiuo metu šalyje yra sukurta tam tikra švietimo kokybės užtikrinimo sistema, tačiau atskiri jos elementai buvo kuriami

ne vienu metu ir grindžiami nevienodomis švietimo vertinimo paskirties bei poveikio sampratomis. Todėl **stinga ne tik suderinto ir išsamaus požiūrio į švietimo kokybę, bet ir sistemos, užtikrinančios nuoseklų švietimo tobulinimą. Pasigendama, pavyzdžiui: vieningo požiūrio, ką, kiek ir kaip vertinti, kad švietimo sistemos dalyviai žinotų, kaip jiems sekasi, norėtų dirbti ir mokytis geriau ir gautų patarimų, kaip tai pasiekti.**

Ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo, profesinio mokymo ir studijų kokybės užtikrinimas

Lietuvoje siekiant užtikrinti švietimo kokybę vykdomos šios pagrindinės veiklos: švietimo stebėseną, mokyklų veiklos

įsivertinimas ir išorinis vertinimas, mokyklų vadovų ir mokytojų atestacija, mokinių mokymosi pasiekimų vertinimas.

Valstybės lygmeniu švietimo kokybę užtikrina šios institucijos:	
• <i>Švietimo ir mokslo ministerija</i>	Atlieka vidurinio ugdymo programos įgyvendinimo vertinimą mokyklai siekiant gimnazijos statuso, vykdo švietimo būklės stebėseną savivaldybėse.
• <i>Švietimo informacinių technologijų centras</i>	Renka statistinius švietimo būklę atspindinčius duomenis ir juos teikia Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS).
• <i>Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra</i>	Plėtoja švietimo institucijų įsivertinimą ir vykdo bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybės išorinį vertinimą; teikia vertinamąją informaciją ir rekomendacijas mokyklų vadovams ir mokyklų savininkams mokyklų veiklos tobulinimui, taip pat atlieka švietimo būklės stebėseną nacionaliniu lygiu, švietimo politikos analizę, teikdama informaciją ir rekomendacijas švietimo politikos sprendimų priėmimui.
• <i>Nacionalinis egzaminų centras</i>	Organizuoja pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų baigimo egzaminus, mokinių pasiekimų tyrimus, taip pat lyginamuosius tarptautinius lyginamuosius tyrimus ir teikia informaciją apie jų rezultatus.
• <i>Kvalifikacijos ir profesinio mokymo plėtros centras</i>	Organizuoja formaliojo profesinio mokymo programų vertinimą, atlieka išorinį profesinio mokymo įstaigų veiklos vertinimą.
• <i>Studijų kokybės vertinimo centras</i>	Vertina studijų programų kokybę ir aukštąsias mokyklas.
• <i>Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras</i>	Vykdo studijų būklės stebėseną, teikia studijų politikai įgyvendinti reikalingą informaciją ir rekomendacijas dėl studijų politikos tobulinimo.

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija

Švietimo stebėseną grindžiama Švietimo informacinių technologijų centro renkama švietimo būklę atspindinčiais statistiniais duomenimis ir jų teikimu Švietimo valdymo informacinėje sistemoje. Šie duomenys naudojami įvairių valdymo lygmenų sprendimams pagrįsti ir švietimo valdymo kokybei gerinti. Šiuo metu Švietimo valdymo informacinė sistema yra atnaujinama. Ja bus išplėtos švietimo stebėsenos galimybes kokybiškesnei švietimo būklės stebėsenai ir švietimo politikos analizei vykdyti.

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) nurodoma, kad už ikimokyklinio ugdymo kokybę atsako švietimo teikėjas ir savininko teisės bei pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas). Pagal kompetenciją švietimo programas formuoja ir jų kokybę laiduoja valstybė, mokyklos steigėjas ir švietimo teikėjas.

Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas yra decentralizuotas, todėl nėra parengta oficiali nacionalinė ikimokyklinio ugdymo programa, o tik šalies mastu patvirtintas *Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų sąrašo aprašas*². Šiuo aprašu remdamasi kiekviena ikimokyklinio ugdymo įstaiga kuria savo ugdymo programą. Už ikimokyklinio ugdymo(si) programas, jų turinį atsako ikimokyklinio ugdymo teikėjai, **tačiau apie tų programų kokybę – kokiam ugdymui teikiamas prioritetas, kokios pedagoginės strategijos laikomasi – informacija nacionaliniu lygiu nėra renkama.**

Už priešmokyklinio ugdymo(si) turinio kokybę atsako valstybė (yra parengta nacionalinė *Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa*³), steigėjas ir švietimo teikėjas (priešmokyklinio ugdymo(si) turinys konkretizuojamas ir jo įgyvendinimas planuojamas ugdymo įstaigose).

² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. ISAK-627 „Dėl Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 52-1752).

³ <http://www.upc.smm.lt/ekspertavimas/biblioteka/failai/priesmok.pdf>

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklos kokybė užtikrinama atliekant įstaigos veiklos kokybės įsivertinimą. Vis dėlto **kiek veiksmingas ir efektyvus ugdymo procesas minėtose įstaigose ir kiek įsivertinimas veiksmingas tobulinant jų veiklą, nėra žinoma, nes nėra atliekamas ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklos kokybės išorinis vertinimas.**

Bendrasis ugdymas. Bendrojo ugdymo kokybė yra užtikrinama vykdant mokyklų vidaus ir išorinį vertinimą, mokyklos vadovų ir mokytojų atestaciją, mokinių pasiekimų vertinimą. Vidurinio ugdymo kokybė užtikrinama vykdant vidurinio ugdymo programų akreditaciją.

Mokyklų veiklos kokybės įsivertinimas – procesas, kurio metu mokyklos bendruomenės nariai analizuoja savo mokyklos veiklos kokybę. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose įsivertinimas pamažu tampa sudedamąja mokyklos veiklos ir vadybos dalimi. **Vis dėlto mokykloms vis dar stinga įgūdžių pamatuoti savo įstaigos tobulinamų procesų pokyčius bei įvertinti jų poveikį mokyklos bendruomenei. Ne visos mokyklos suvokia ir įsivertinimo prasmę. Neretai pasitaiko, kad sprendimai, susiję su mokyklos veiklos tobulinimu, deja, priimami remiantis ne įsivertinimo duomenimis, bet vieno ar kelių mokykloje dirbančių darbuotojų nuomone(-ėmis). Kitaip tariant, mokyklose vis dar stokojama įrodymais grįstų sprendimų priėmimo kultūros.**

Mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas – formuojamasis vertinimas. Jo tikslas – įvertinti mokyklose vykstančius procesus, išskirti mokyklų stipriuosius ir tobulintinus veiklos aspektus, turinčius įtakos mokinių pažangai ir pasiekimams, ir konsultuoti mokyklų bendruomenę įvairiais ugdymo proceso ir mokyklos veiklos tobulinimo klausimais. Išorinio vertinimo duomenys laikyti ir įrodymais grįstos politikos įgyvendinimo rezultatais. Jie turėtų padėti politikams priimti racionalius sprendimus. Tačiau **šiuo metu Lietuvoje mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo ir mokyklų veiklos tobulinimo procesas vyksta vangiai.** Nuo 2007 m. įvertinta tik trečdalis bendrojo ugdymo mokyklų. Mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo tvarkos apraše fiksuotas gana ilgas mokyklos veiklos kokybės išorinių vertinimų periodiškas (7 metai) ir tai turi neigiamos įtakos mokyklos pažangos stebėsenai ir veiklos tobulinimui. Ši susidariusi padėtis yra susijusi ne tik su finansavimo problemomis, bet ir su įrodymais grįstos švietimo vadybos kultūros stoka visuose švietimo lygmenyse.

Mokinių mokymosi pasiekimai vertinami vykdant mokinių pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimus, brandos egzaminus, nacionalinius ir tarptautinius mokinių mokymosi pasiekimų tyrimus. Tam prireikia gana daug laiko, žmoniškųjų ir finansinių išteklių. Todėl labai svarbu, kad pasiekimų vertinimo būdais gauta informacija būtų kuo veiksmingiau panaudojama švietimo kokybei gerinti.

Mokyklos vadovų ir mokytojų atestacijos tikslas – skatinti mokyklos vadovus ir mokytojus įsivertinti ir tobulinti savo kompetenciją; sudaryti sąlygas jiems siekti karjeros ir įgyti jų kompetenciją ir praktinę veiklą atitinkančią kvalifikacinę kategoriją, didinti atsakomybę už ugdymo rezultatus ir profesinį tobulėjimą. Mokytojų atestacija šiuo metu nėra privaloma, tačiau mokyklų vadovai turi atestuotis ne rečiau kaip kas penkeri metai.

Vidurinio ugdymo programų akreditavimo tikslas – sudaryti sąlygas asmenims, besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programą, įgyti kokybišką vidurinį išsilavinimą. Akreditavimo metu rengiamos ataskaitos ir pažymos dėl vertintų mokyklų ugdymo kokybės, nustatomos mokyklos veiklos stiprybės ir tobulintinos veiklos. Akreditavimo procesai skatina savivaldybių administracijas rūpintis ugdymo sąlygų gerinimu ir ugdymo kokybės užtikrinimu, nes akreditacijos rezultatas daro įtaką mokyklų tinklo pertvarkai.

Profesinis mokymas. Pirmieji žingsniai profesinio mokymo kokybės užtikrinimo srityje buvo žengti dar 2000 m., kai, PHARE Profesinio mokymo reformos programai parėmus, buvo išleistas *Vidinės kokybės užtikrinimo profesinėse mokyklose vadovas*. Vėliau, vykdant Europos Sąjungos fondo finansuojamą projektą „Vieningos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas“ (2005–2008 m.), parengta Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija, skirta pirminiam ir tęstiniam (įskaitant neformalųjį) profesiniam mokymui. Projekto metu taip pat buvo parengti profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemai plėtoti reikalingi įrankiai ir žmonių išteklių. Vis dėlto **dar nėra įdiegta profesinio mokymo įstaigų veiklos įsivertinimo ir išorės vertinimu pagrįsta kokybės užtikrinimo sistema.**

Todėl šiuo metu vykdomi vidinėms kokybės užtikrinimo sistemoms diegti profesinio mokymo įstaigose skirti projektai, o 2012 m. pradėtas profesinio mokymo programų įgyvendinimo išorės vertinimas. Profesinio mokymo kokybė valstybės lygmeniu užtikrinama šiomis priemonėmis:

- *Rengiant ir tvirtinant standartus.* Profesinio rengimo standartai yra profesinio mokymo programų bei mokinių ir studentų pasiekimų vertinimo pagrindas. Patvirtinus naujus arba atnaujinus esamus profesinio rengimo standartus, atitinkamai pertvarkomos ir mokymo programos.
- *Rengiant ir registruojant mokymo programas, išduodant licencijas.* Naujai parengta programa yra suderinama su darbdaviams atstovaujancia kompetentinga įstaiga (pavyzdžiui, Pramonės, prekybos ir amatų rūmais), ekspertai (profesijos mokytojai, darbdaviai) vertina programos kokybę ir, kai yra teigiama išvada, programa registruojama Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre. Profesinio mokymo teikėjui išduodama licencija vykdyti įregistruotą programą, jei jo turimi išteklių yra pakankami jai įgyvendinti, jei jo profesijos mokytojai arba kandidatai į profesijos mokytojus atitinka profesinio mokymo programose ir įstatymuose nustatytus reikalavimus.
- *Prižiūrint, kaip vykdomos programos.* Švietimo ir mokslo ministerijos atitinkami skyriai atlieka mokomojo proceso ir veiklos priežiūrą bei veiklos auditą, valstybės kontrolė atlieka atrankinius mokymo įstaigų patikrinimus, kurių metu taip pat analizuojamas mokyklos veiklos racionalumas.
- *Vertinant kvalifikaciją nepriklausomiems ekspertams.* Baigiamąjį kvalifikacijos vertinimą organizuoja socialiniai partneriai. Jie skiria darbdavių atstovus į kvalifikacijos egzaminų komisiją, dalyvauja rengiant egzaminų teorines ir praktines užduotis.

Lietuvoje profesinio mokymo įstaigos teikia ne tik profesinį mokymą, bet ir bendrąjį ugdymą. **Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) yra nustatyta, kad bendrojo ugdymo kokybės išorinis vertinimas turi būti atliekamas ir**

profesinio mokymo įstaigose. Tačiau kol kas toks vertinimas nėra vykdomas. Pagrindinė priežastis yra ta, kad iki 62 proc. profesinio mokymo įstaigų vykdomų profesinio mokymo programų yra įgyvendinamos kartu su bendrojo ugdymo programa, kita dalis programų yra skirta įgyti tik kvalifikacijai (turint pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą). Todėl, siekiant vertinti bendrojo ugdymo procesus profesinio mokymo įstaigose, turi būti kuriami atskiri vertinimo kriterijai, kurie leistų atsižvelgti į profesinio mokymo įstaigų veiklos ir ugdymo / mokymo proceso organizavimo ypatumus. Artimiausiu metu kaip tik ir numatoma rengti minėtus vertinimo kriterijus.

Aukštasis mokslas. Pagal *Mokslo ir studijų įstatymą (2009)* mokslo (meno) veiklos ir studijų kokybė užtikrinama per mokslo ir studijų institucijų vidines kokybės užtikrinimo sistemas, išorinį studijų programų vertinimą ir akreditavimą, išorinį mokslinės veiklos vertinimą ir išorinį mokslo ir studijų institucijų įvertinimą ir (arba) akreditavimą.

Nors *Mokslo ir studijų įstatyme (2009)* numatyta, kad už studijų kokybę yra atsakingos aukštosios mokyklos ir kiekviena jų privalo turėti vidinę kokybės užtikrinimo sistemą, grindžiamą Europos aukštojo mokslo erdvės studijų kokybės užtikrinimo nuostatomis, tačiau **11 (iš 18) išorinio vertinimo metu įvertintų institucijų kaip tik buvo siūloma tobulinti vidines kokybės užtikrinimo sistemas labiau siejant jas su Europos kokybės užtikrinimo nuostatomis ir gairėmis. Pastebėta, kad vis dar yra aukštųjų mokyklų, kuriose nėra sukurtos kokybės valdymo sistemos, o taikomos tik atskiros kokybės užtikrinimo priemonės.**

Aukštųjų mokyklų išorinį vertinimą organizuoja, akredituoja aukštasis mokyklas ir studijų programas Studijų kokybės vertinimo centras. Norėdama atlikti savo programų išorinį vertinimą aukštoji mokykla gali kreiptis į Studijų kokybės vertinimo centrą arba kurią nors kitą aukštojo mokslo kokybės vertinimo agentūrą, įtrauktą į Europos aukštojo moks-

lo kokybės užtikrinimo agentūrų registrą. Studijų programų vertinimas vykdomas siekiant įvertinti, ar studijų programa atitinka nustatytus reikalavimus; patarti aukštajai mokyklai, kaip tobulinti studijų programos vykdymą; teikti visuomenei informaciją apie vykdomų studijų programų kokybę. Atlikus įvertinimą priimamas sprendimas dėl studijų programos akreditavimo. Aukštosios mokyklos gali vykdyti tik akredituotas studijų programas ir studijų programos turi būti akredituojamos ne rečiau kaip kartą per šešerius metus.

Aukštųjų mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas remiasi aukštosios mokyklos realiųjų išteklių vertinimo rezultatais, tikslinio vertinimo rezultatais, savianalizės suvestine, kitais aukštosios mokyklos dokumentais, vizito į aukštąją mokyklą metu gautais duomenimis, ankstesnio vertinimo išvadomis bei rekomendacijomis ir duomenimis apie rekomendacijų įgyvendinimo eigą bei rezultatus, taip pat kita informacija apie aukštosios mokyklos veiklą. Atlikus įstaigos išorinį veiklos vertinimą ir remiantis vertinimo išvadomis, aukštosios mokyklos veikla akredituojama 6 arba 3 metams. Jeigu aukštosios mokyklos veikla įvertinama neigiamai, per dvejus metus atliekamas pakartotinis įstaigos veiklos išorinis vertinimas.

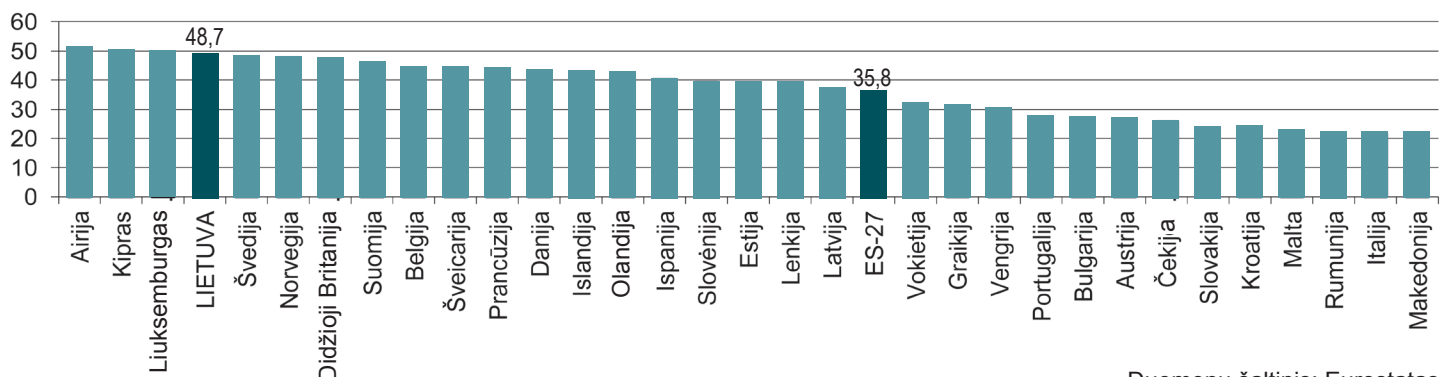
Aukštosios mokyklos veiklos savianalizė ir jos suvestinė yra būtina ir svarbi išorinio vertinimo dalis. Aukštoji mokykla atsako už savianalizės atlikimą ir savianalizės suvestinės parengimą. Studijų kokybės vertinimo centras, išnagrinėjęs 2011–2012 metais vertintų aukštųjų mokyklų ekspertų išvadas, pažymėjo, kad **aukštosios mokyklos stokoja analitinių įgūdžių**, nes tik 3 iš 18 vertintų aukštųjų mokyklų savianalizės suvestinės buvo analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio. Tuo tarpu minėtoje metodikoje įrašyta nuostata, kad savianalizės suvestinė turi atskleisti aukštosios mokyklos gebėjimą analizuoti ir kritiškai vertinti savo veiklą.

LIETUVOS ŠVIETIMO KOKYBĖ: KĄ RODO SKAIČIAI?

Lietuva yra viena pirmaujančių Europoje šalių pagal įgijusių vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą asmenų dalį. 2012 m. 20–65 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, dalis (93,3 proc.) buvo didžiausia Europos Sąjungoje ir gerokai viršijo

minėtų šalių vidurkį (ES-28 –74,2 proc.). Pagal aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų dalį 2012 m. Lietuva buvo ketvirta tarp 32 Europos valstybių. Didesnė nei Lietuvoje ši dalis buvo tik Airijoje, Kipre ir Liuksemburge.

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų dalis (proc.) Europos valstybėse 2012 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Nors Lietuva pirmąją Europoje pagal vidurinį, aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalį, tačiau šio išsilavinimo kokybė nuolat kelia nuogąstavimų. Lietuvos penkiolikmečių mokymosi pasiekimai skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse statistiškai reikšmingai žemesni už Ekonominio ben-

dradarbiavimo ir plėtros organizacijai (EBPO) priklausančių šalių mokinių pasiekimų vidurkį. Lyginant 2006 ir 2009 m. rezultatus, matyti, kad skaitymo ir gamtamokslinio raštingumo Lietuvos mokinių rezultatai beveik nepakitę, o matematinio raštingumo – smuko.

Tarptautiniame penkiolikmečių EBPO PISA 2009 tyrime dalyvavusių šalių rezultatai

	Skaitymas		Matematika		Gamtos mokslai	
	2006	2009	2006	2009	2006	2009
EBPO šalių vidurkis	492	493	498	496	500	501
Lietuva	470	468	486	477	488	491

Šaltinis: EBPO PISA 2006 ir PISA 2009

Lietuva yra priskiriama aukšto socialinio teisingumo šalių grupei, nes žemiausią pasiekimų lygį pasiekia dauguma mokinių.

Žemą pasiekimų lygį (nepasiekusių 2-ojo pasiekimų lygmens) pasiekiančiųjų dalis PISA 2006 ir PISA 2009 tyrimuose

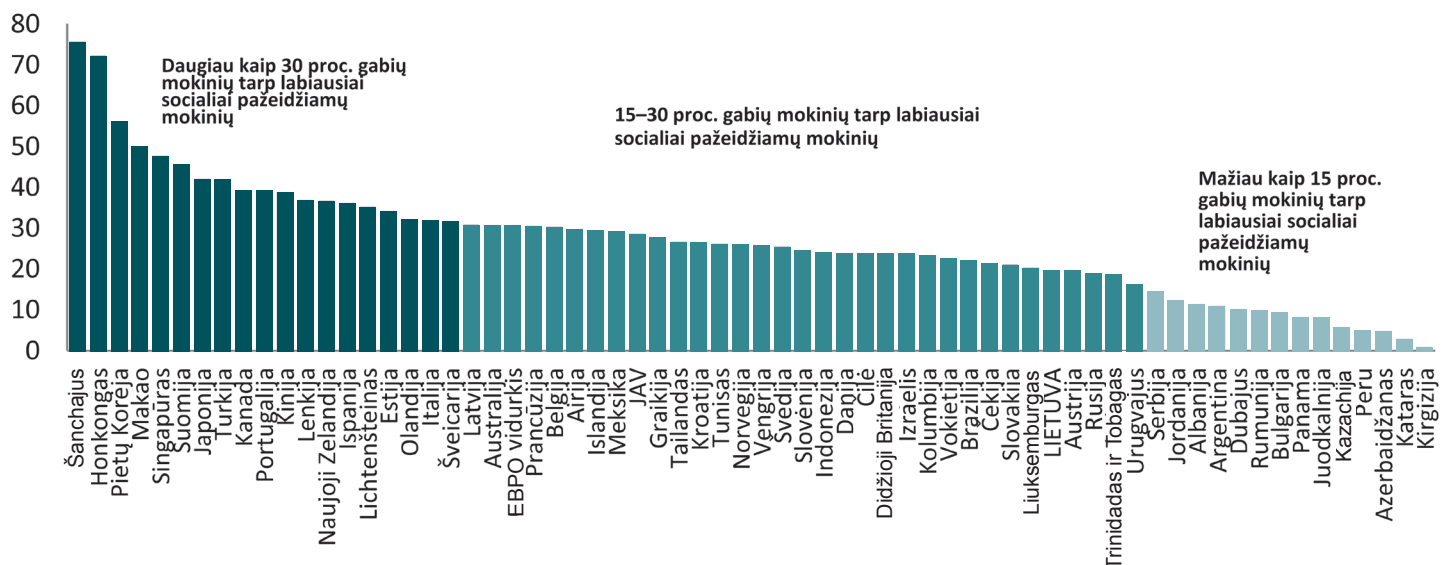
	Skaitymas		Matematika		Gamtos mokslai	
	2006	2009	2006	2009	2006	2009
EBPO šalių vidurkis	23,1	19,6	24,0	22,2	20,3	17,7
Lietuva	25,7	24,3	23,0	26,2	20,3	17,0

Šaltinis: EBPO PISA 2006 ir PISA 2009

Vis dėlto kelia rūpestį palyginti didelis žemo ir aukšto socialinio ekonominio statuso Lietuvos mokinių mokymosi pasie-

kimų atotrūkis. Pavyzdžiui, mūsų kaimyninėse šalyse – Estijoje ir Latvijoje – jis yra gerokai mažesnis.

Mokinių, patenkančių į žemiausią socialinio ekonominio ir kultūrinio statuso ketvirtį, dalis (proc.) aukščiausių skaitymo pasiekimų ketvirtyje (remiantis mokinių klausimynu)

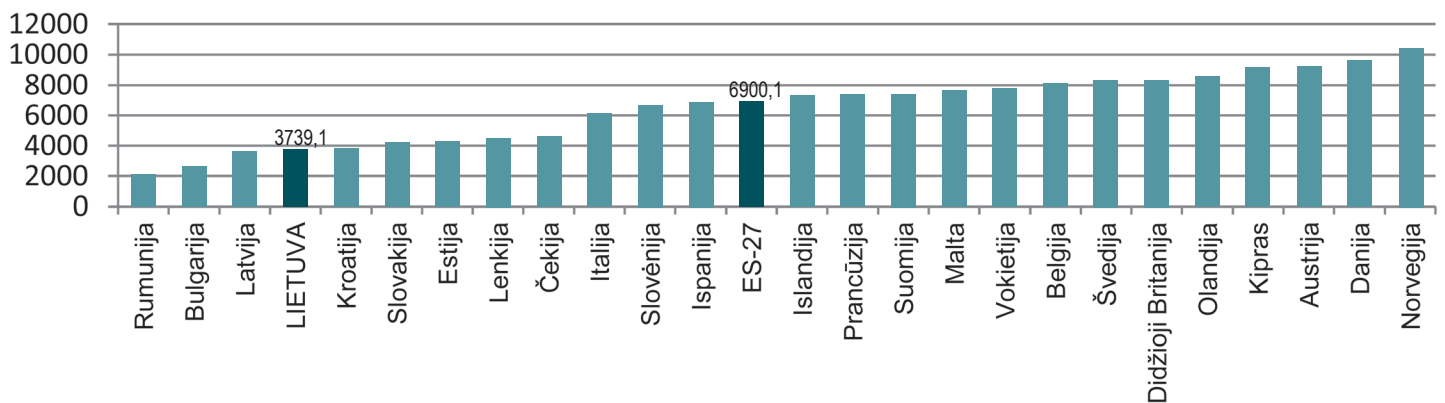

Šaltinis: EBPO PISA 2009

2009 m. PISA tyrimo duomenimis, į aukščiausių skaitymo pasiekimų ketvirtį pateko tik apie penktadalis Lietuvos žemiausio socialinio ekonominio ir kultūrinio statuso mokinių. Tuo tarpu kaimyninėse šalyse – Latvijoje – apie trečdalis, Estijoje – daugiau kaip trečdalis. Abi minėtos kaimynės lenkia EBPO šalių vidurkį (30,6 proc.), tuo tarpu Lietuva smarkiai atsilieka.

Lyginant su lėšomis, tenkančiomis vieno mokinio ar studento mokslui Europos valstybėse, ugdymas Lietuvoje yra vienas pigiausių – nuo Europos šalių vidurkio atsiliekame beveik du kartus. Pigesnis jis yra tik Latvijoje, Bulgarijoje ir Rumunijoje.

Vienam bet kurioje – valstybinėje ar privačioje – mokykloje besimokančiam asmeniui (mokiniui ar studentui)
2010 m. tekusios lėšos, perskaičiuotos perkamosios galios standartais

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje švietimas, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis, yra menkai finansuojamas. Jis daugiau orientuotas į švietimo kokybės kiekybinių, o ne kokybinių rodiklių aukštus pasiekimus. Lietuvos

švietimo sistema palyginti gerai užtikrina įvairaus socialinio ekonominio statuso mokinių minimalius pasiekimus, tačiau menkai išlygina žemo ir aukšto socialinio ekonominio statuso mokinių mokymosi galimybių skirtumus.

Literatūra

1. All Our Futures: Creativity, Culture and Education. DfEE, 2000.
2. Bendojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika. I dalis. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2002.
3. Canas J., Novak J. What Is a Concept? From a Concept Mapping Perspective. Institute of Human and Machine Cognition, 2009.
4. Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodika. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2005.
5. Kokybės užtikrinimo vadovas. Kaunas, 2006.
6. Michel A. Trečiasis Prahos forumas, skirtas švietimo reformoms Europoje: kokybės gerinimas, vizija, realybė. Strasbūras, Europos Taryba, 2003.
7. Trends Shaping Education 2013, OECD Publishing.
8. Pečiukaiytė R. Profesinės mokyklos ugdymo kokybės vertinimas. Vilnius, 2007.
9. School factors related to quality and equity. Results from PISA 2000. OECD. <http://www.oecd.org/education/school/programme-for-international-student-assessment-pisa/34668095.pdf>
10. Švietimo kokybės užtikrinimo savivaldybėse apžvalga. Įvadas. Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamento informacinis biuletenis. (2013 kovas). Nr. 8, Švietimo ir mokslo ministerija.
11. Vaicekauskienė V. Švietimo politikos analizės pagrindai. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2007.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisine-informacija/tyrimai-analizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyriausiąją specialistę Jūratę Vosylytę-Abromaitienę (el. p. jurate.vosylyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė dr. Sandra Balevičienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus vyriausioji metodininkė.

Informaciją teikė Aidas Aldauskas, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamento direktorius.

Konsultavo: Ovidijus Damskis, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninės politikos analizės skyriaus vedėjas, dr. Jolanta Navickaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Akademinio mobilumo ir tęstinio mokymo skyriaus vyresnioji specialistė, Eglė Urbonaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyriausioji specialistė, Nora Skaburskienė, Studijų kokybės vertinimo centro laikinai einanti direktorės pareigas.

ŠVIETIMO KOKYBĖ

Redaktorė Nijolė Šorienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2013-11-11. Tir. 1 800 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius